puodų, nei šukių. Židinys ir degėsiai šiame plote rodo, kad ir čia stovėta sudegusio ir nebeatstatyto pastato.

Iš viso 1993 m. Jurgaičių piliakalnio gyvenvietėje buvo aptiktos septynios vietos su kultūriniu sluoksniu, iš kurių keturiose būta pastatų. Jų vietose rastoji keramika ir kiti radiniai gyvenvietę leistų datuoti I tūkst. po Kr. pabaiga - XIV a.

1993 metų tyrinėjimai parodė, kad gyvenvietės plotas yra didesnis negu anksčiau manyta. Būtina praplėsti saugomą šio paminklo plotą. Antra vertus, statybų jos teritorijoje tikriausiai bus ir ateityje, todėl būtina neatidėliojant visiškai ištirti visą gyvenvietę, kol ji dar mažai suardyta.

Birutė Salatkienė

Lieporių gyvenvietės tyrinėjimai

Lieporių gyvenvietė yra P Šiaulių miesto pakraštyje. Ji buvo surasta 1991 m. rudenį, ieškant Lieporių kapinyno ribų. Gyvenvietė išsidėsčiusi šalia kapinyno esančioje kalvelėje, Lieporių kaimo gyventojų daržuose, V kelio Šiauliai-Kelmė pusėje bei naujojo miesto rajono - Gytarių - likusiame 30 ha neužstatytame plote, esančiame 150 m į Š nuo kapinyno. 1993 m. padarius aerofotonuotrauką paaiškėjo, kad nauji namai, supantys šį plotą iš Š, V ir P, pastatyti jau gyvenvietės teritorijoje, o plentas kerta ne tik gyvenvietę, bet ir kapinyną. Be to, R plento pusėje, apie 800 m į P nuo pirmosios, iš lėktuvo pastebėta antra gyvenvietė. Apžiūrėjus šią vietą, žemės paviršiuje rasta grublėtos keramikos, gargažių, akmeninių trintuvų ir pusė akmeninio kirvelio.

Aerofotonuotrauka ir pirmosios Lieporių gyvenvietės kasinėjimai parodė, kad minėtoje teritorijoje nėra vientiso kultūrinio sluoksnio, išlikę tik sodybų, pastatų, gamybos vietos, tarp kurių yra tarpai be kultūrinio sluoksnio. Centrinė pirmosios gyvenvietės dalis yra buvusi lomoje, kertančioje jau minėtą neužstatytą plotą iš V į R.

Sprendžiant iš dabartinių duomenų, atrodo, kad Lieporių archeologinių paminklų kompleksą sudaro kapinynas ir dvi gyvenvietės - į P ir Š nuo kapinyno.

1992-1993 metais gyvenvietėje buvo ištirtas 1208 kv. m plotas, iš kurio 342 kv. m - žvalgomosios perkasos.

1992 m. tyrinėjimų tikslas buvo nustatyti gyvenvietės paminkliškumą, chronologiją ir, kiek pavyks, ribas. Iškastos 49 žvalgomosios perkasos parodė, kad gyvenvietės pakraščiai dar neaptikti. Išsamesniam tyrinėjimui pasirinkta lomelė, kurioje buvo ištirtas 537 kv. m plotas. 1993 m. tyrinėjimams pasirinktas ŠV neužstatyto ploto pakraštys, iš Š, V ir P jau apsuptas namų. Čia buvo iškastos 229 žvalgomosios perkasos. Apie 30 tūkst. kv. m plote taip pat išryškėjo keletas vietų su ūkinės veiklos pėdsakais. Be žvalgomųjų perkasų, gyvenvietėje iš viso ištirtas 866 kv. m plotas, kuriame aptikta mažiausiai du kultūrinio sluoksnio horizontai. Apatinį, kurį tik iš dalies galima pavadinti horizontu, reikėtų skirti paleolitui. Jame, 80 cm gylyje, rastas Lietuvos Pabaltijo Madleno tipo titnaginis strėlės antgalis. Šiam horizontui gali būti skirti ir du židiniai, labai besiskiriantys nuo vėlesnio sluoksnio židinių savo spalva ir sudėtimi.

Viršutiniam horizontui priklauso 8 pastatų liekanos, šulinys ir keletas vietų, kuriose buvo užsiiminėjama įvairiais verslais. Tai gyvenvietės horizontas. Visų pastatų liekanos rastos lomelėje, einančioje per tiriamąjį plotą iš V į R. Pastatų vietas parodė

degėsių dėmės. Jose degėsių sluoksnis siekė nuo lO iki 35 cm storio. Šiame sluoksnyje buvo daug skaldytų apdegusių akmenų, o trijuose pastatuose iš jų buvo susidarę ištisi grindiniai. Be to, degėsiuose rasta puodų šukių lygiu ir grublėtu paviršiumi, gyvulių kaulų ir dantų, molio tinko gabalų, gargažių. Trijuose pastatuose aptikti apvalūs židiniai. Vieno pastato liekanos buvo ištirtos nuodugniau. Nors jų tyrinėjimas dar nebaigtas, galima padaryti kai kurias išvadas: degėsių plotas yra maždaug l8 m ilgio ir apie lO m pločio, tačiau pastato dydis ir konstrukcija dar galutinai neišaiškėjo. Galima daryti prielaidą, kad pastatas buvo pailgas ŠV-PR kryptimi. Išilgai jo PV sienos ėjo apie 4 m pločio akmenų grindinys. PR gale jis išsiplėtė per visą pastato plotį, sudarytas iš labai apdegusių skaldytų 5xlOx7 cm, 3x4xlO cm ir pan. dydžio akmenų. Degėsiai buvo virš akmenų, o tose vietose, kur nebuvo grindinio, po degėsiais rasta asla. Jos viršų žymėjo 3-5 cm storio smulkių puodų šukių ir molio tinko gabaliukų sluoksnelis, po kuriuo buvo sumintas l5-25 cm juodos žemės sluoksnis. Po asla buvo nejudinta žemė. Pagrindinis pastato židinys buvo akmenų grindinio viduryje, arčiau šoninės (PV) pastato sienos. Jo vietą žymėjo grindinio paviršiuje išryškėjusi apie 5 m skersmens degėsių ir pelenų dėmė, kur buvo labai daug apdegusių gyvulių kaulų ir dantų, smulkių puodų šukių. Pats židinys (Nr. 85) - tai įžemyje iškasta 7Ox6O cm dydžio beveik apvali, stačiais lygiais kraštais, lygiu, šiek tiek nuožulniu į V pusę, dugnu duobė. Jame, atskirtas 5 cm smėlio sluoksneliu gulėjo 7O-lOO cm dydžio nuožulnėjantis į V pusę, plokščias akmuo. Židinys pripildytas degėsių, 8xllx7 cm ir panašaus dydžio akmenų, apdegusių gyvulių kaulų. Jo gylis buvo 25-3O cm nuo akmenų grindinio apačios. Po akmenimis aplink židinį susidarė apie 2 m skersmens degėsių dėmė. Tai buvo pagrindinė ugniavietė. 5 m į ŠV nuo jos, pagal tą pačią sieną ras-

tas dar vienas, matyt, trumpalaikis židinys. Pastato viduryje, 2 m į Š nuo židinio stovėjo 18Ox8Ox6O cm dydžio akmuo įdubusiu nelygiu paviršiumi. Šiek tiek labiau į R tarp židinio ir akmens rasta keleto didelių lipdytų puodų grublėtu paviršiumi liekanos. Šioje vietoje sukritusios viena ant kitos puodų šukės sudarė apie 3O cm storio sluoksnį. Apie 4 m į PR nuo židinio, akmenų grindinyje gulėjo geležinis pjautuvėlis. Toks pat pjautuvėlis buvo rastas ir kapinyne, moters kape Nr. 72. PR pastato gale, aslos sluoksnyje buvo rastas mėlyno stiklo rantuotas karolis ir apvali geležinė diržo sagtis. Sprendžiant iš radinių, atrodo, kad tai buvo gyvenamasis namas.

Apie 5-6 m į P nuo aprašytojo pastato, 2,2 m gylyje buvo rastas šulinys. Šioje vietoje, po 3O cm storio degėsių sluoksniu, įžemyje išryškėjo apie 2,5 m skersmens juodos žemės dėmė. Iš pradžių atrodė, kad tai atliekų duobė, nes juodoje žemėje buvo daug pelenų, apdegusių akmenų ir kaulų, puodų šukių. Duobės kraštai buvo statmeni, lygūs. 17O cm gylyje atkastas apie 3O cm storio, 2Ox3Ox15 cm ir mažesnių akmenų sluoksnis. Šiame gylyje jau pasirodė gruntiniai vandenys. 2,15-2,2 m gylyje, vandenyje rastas medinės konstrukcijos viršus. Tik išsėmus visą šulinį iki dugno, paaiškėjo jo dydis. Šulinys, matuojant nuo žemės paviršiaus buvo 4,65 m gylio. Išlikusi, apie 2,45 m aukščio medinė konstrukcija buvo 135 cm ilgio ir 62-7O cm pločio, platesnė PV gale. Galinės šulinio sienos buvo padarytos iš skeltų pusrąsčių, gražiai nutašytų iš vidinės pusės ir beveik pusapvalių iš išorinės. ŠR gale jų aptikta keturi - kiekvienas apie 15-21 cm pločio, o PV tik du - vienas iš jų buvo 4O cm pločio. Pusrąsčių storis siekė 5-1O cm. Galiniai pusrąsčiai niekur nebuvo sudurti, todėl atrodo, kad pirminis jų aukštis turėjo būti apie 5-5,5 m. Šoninės šulinio sienos buvo išklotos gulsčiais, 2O-35 cm pločio, 5-12 cm storio ir 1,5 m

ilgio pusrąsčiais. Jie sukloti vienas ant kito labai glaudžiai, visai be tarpų, taip, kad abu galai užeitų už stačiųjų pusrąsčių galų ir sudarytų sandarų kampą. Vidinės pusrąsčių pusės gražiai nutašytos. Šulinio galuose ši konstrukcija buvo sutvirtinta skirtingai. PV gale į abu kampus buvo įkalti apie 2 m ilgio, statūs, nusmailinti, apie 10 cm skersmens kuolai (5 pav.). Ant jų buvo užmautas ir užkaltas skersinis abiem ištašytais galais. Jis rastas apie 80 cm nuo šulinio dugno. Tikriausiai tokia pat konstrukcija buvo ir kitame šulinio gale, tačiau V sienai išgriuvus, ŠR šulinio galas buvo sutvirtintas tik stačiais kuolais. Du iš jų buvo įkalti kampuose, o du - prie V sienos. Apie tai, kad šulinys buvo taisytas, sprendžiame iš to, kad keturios lentos V sienoje skyrėsi nuo visų kitų. Tai nebuvo pusrąsčiai, o keturkampio pjūvio, 5 cm storio labai lygiai nutašytos taisyklingos lentos. Jas įstačius į sieną liko 4 cm pločio tarpelis. Jis buvo užtaisytas 4 cm pločio ir 4 cm storio labai taisyklinga lystele. Šios lentos buvo išverstos antrą kartą. Tik dugninė lenta buvo rasta savo vietoje, o kitų trijų lentų ŠR galai gulėjo už 20-50 cm nuo šulinio kampo. Beje, ir dabar už V šulinio sienos yra šaltinis, visą laiką griaunantis šią sieną. Užgriuvus šuliniui jis jau nebebuvo taisytas, ilgainiui apleistas, vėliau užpiltas šiukšlėmis, rąstigaliais, galiausiai užverstas akmenimis. Kai duobė susilygino su buvusiu žemės paviršiumi, šioje vietoje pastatytas kažkoks trobesys, sudegęs su visu kaimu. Išorinėje (V) medinės konstrukcijos pusėje buvo rasti 3 statūs nusmailinti kuolai. Už lentų, beveik iki pat šulinio dugno aptikta juoda žemė su degėsiais. Galimas dalykas, kad stulpai išorėje buvo įkalti taisant šulinį po užgriuvimo.

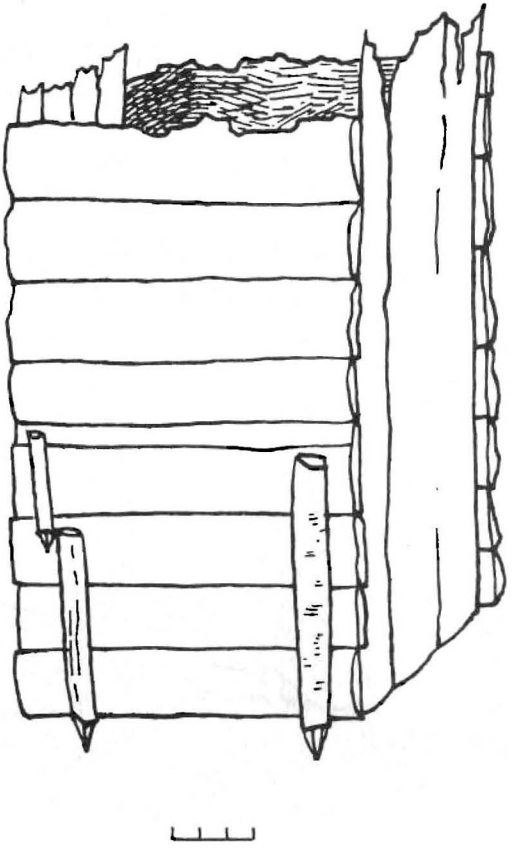

5 pav. Lieporių gyvenvietės šulinio rekonstrukcija

Šulinyje, 3,2-3,9 m gylyje buvo rasti keturi kibirėliai padaryti iš liepos žievės (6 pav.). Jie visi apvalūs, 20-22 cm skersmens, 20 cm aukščio, padaryti išvertus liepos žievės juostą luobu į viršų ir susiuvus dviguba siūle karnos virvute. Apvalus dugnas išpjautas iš žievės taip pat luobu į viršų, prisiūtas prie kibirėlio sienelių.

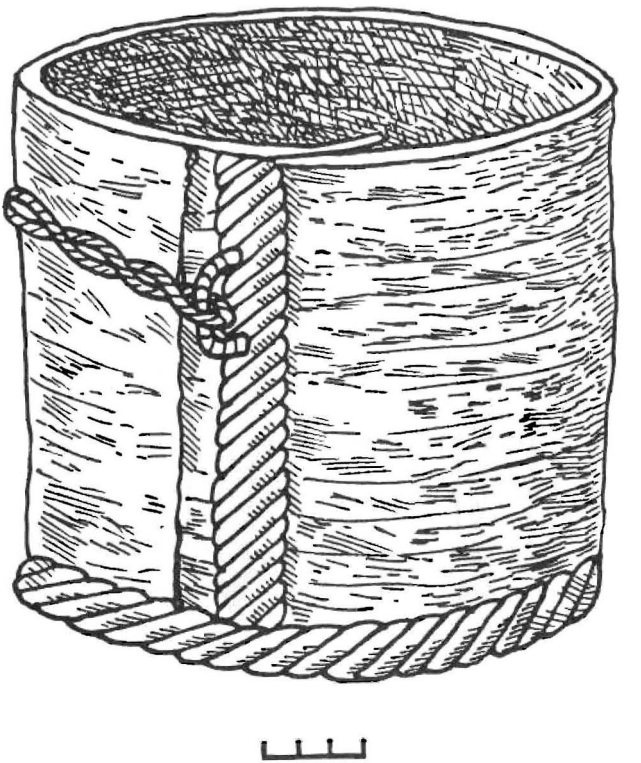

6 pav. Lieporių tošinio kibirėlio rekonstrukcija

Abiejose kibirėlio pusėse padarytos 4 cm ilgio kilputės, į kurias įverta susukta iš dviejų karnų liepos karnos virvutė. Kibirėliai nuskendę skirtingu laiku, tarp jų spėjo susidaryti 20-30 cm dumblo sluoksnis. Jie sukritę į vieną šulinio kampą, todėl galima manyti, kad turėjusi būti kokia nors antžeminė konstrukcija vandeniui semti- gal svirtis.

Gyvenvietėje, minėtos lomelės Š šlaite buvo rasta vieta, kur ilgą laiką lydyta geležis. Čia 70 kv. m plote buvo aptiktos 8 geležies lydymo krosnelių liekanos. Dar viena krosnelė buvo rasta už 10 m į Š, šlaitu aukštyn. Krosnelių liekanos, tai labai sudegusio ir sukepusio molio dėmės, išsimėčiusios po visą plotą tamsiame sluoksnyje, susidariusiame beveik vien iš gargažių, sumintų į juodą žemę su degėsiais. Šio sluoksnio storis buvo nuo 10 iki 30 cm. Geriausiai išsilaikiusi krosnelė Nr. 3. Tai beveik apvalus 58x62 cm dydžio, 11-17 cm storio sudegusio molio plotelis, kuriame buvo apdegusių 15x20x5 cm ir panašaus dydžio akmenų ir labai daug iki 12x15x7 cm dydžio šlako gabalų. Po krosnelės dugnu buvo dar 15 cm storio maišytos žemės sluoksnis.

Ant kalnelio, apie 70 m į Š nuo šių krosnelių buvo aptiktas dvigubas židinys. Jam buvo iškasta ovalinė 170x130 cm dydžio ir 130 cm gylio duobė. Ji cilindro formos, lygiais, stačiais kraštais, lygiu dugnu. Duobė iškasta rudame, riebiame molyje. Aplink židinį kultūrinio sluoksnio nėra. Apatinis židinys buvo 30 cm gylio, pusapvalio pjūvio. Jo degėsiai smarkiai sumaišyti su smėliu. Vėliau ant židinio užpiltas apie 30 cm maišyto smėlio sluoksnelis, skiriantis jį nuo vėlesniojo, didesnio židinio. Pastarojo gylis buvo 70 cm, jis rastas užpildytas labai perdegusia juoda žeme, degėsiais, nedideliais akmenimis. Čia aptiktos kelios lipdytų puodų lygiu paviršiumi šukės, apdegusių molio gabalų ir gargažių. Atrodo,

kad šis dvigubas židinys galėjo būti naudojamas medžio anglims degti.

Dar vienas, iš kitų išsiskiriantis židinys, buvo rastas PV tyrinėto ploto dalyje, viename iš aptiktų pastatų. Jis išryškėjo po degėsių sluoksniu. Židinys apvalus, 1,5 m skersmens, jo pjūvis piltuvėlio formos, gylis - 60 cm. Židinys užpildytas labai juoda, riebia, perdegusia žeme. Jo pakraščiai ir sienelės lygios. Piltuvėlio formos židinius kai kurie tyrinėtojai laiko apeiginiais.

Beveik visame tyrinėtame gyvenvietės plote aptikta nemažai duobių, iškastų ryškiai geltoname, kietame priesmėlyje. Tose vietose, kur įžemis - molis, duobių nebuvo. Jų rasta po visais aptiktais pastatais R ir neužstatytoje V gyvenvietės dalyse. Jų dydis - nuo 100x60 cm ik 5x3 m, gylis - nuo 30 iki 70 cm. Šalia duobių dažniausiai būna sumestų žemių kauburėlis. Pačios duobės pripildytos tamsios, maišytos, kartais su degėsiais žemės. Jose nebuvo jokių radinių. Atrodo, kad šios duobės buvo kasamos ieškant kažkokios žaliavos, o paskui paliekamos.

Tyrinėtame Lieporių gyvenvietės plote iš viso buvo rasta 8 pastatų liekanos, apie 4000 puodų šūkių grublėtu paviršiumi, apie 100 puodų šukių lygiu paviršiumi, daugiau kaip 600 gyvulių kaulų ir jų fragmentų ir apie 100 gyvulių dantų. Pastatų vietose rasta: geležinis pjautuvėlis, stiklinis karolis, 2 geležiniai smeigtukai. Sprendžiant iš radinių, gyvenvietę galima datuoti I tūkst. po Kr. viduriu.

Kapinyne daugiausia VII a. kapų, o VIII a. jų žymiai mažiau. Sulyginus šiuos faktus, galima daryti prielaidą, kad gyvenvietė įsikūrė ne anksčiau kaip V a. po Kr., o sudegė greičiausiai VIII a. pradžioje.

Tarp apatinio paleolitinio ir viršutinio gyvenvietės kultūrinių sluoksnių horizontų dar gali būti ir trečiasis. Jam galėtų priklau-

syti kai kurie židiniai ir duobės, tačiau šiuo metu apie jį dar nieko tikslesnio pasakyti negalima.

Lieporių II gyvenvietę, sprendžiant iš ten rastos grublėtosios keramikos, galima skirti I tūkst. po Kr. viduriui. Šią gyvenvietę būtina įtraukti į archeologijos paminklų sąrašą, saugoti ir tyrinėti.

Valdas Steponaitis

Dovainonių piliakalnio tyrinėjimai 1992 metais

Dovainonių piliakalnio liekanos yra Kaišiadorių raj., Rumšiškių apylinkėje, ant stataus Kauno marių kranto, prie Seiliupio upelio žiočių. 1957 m. MA II (vad. O. Navickaitė) ištyrė dalį aikštelės ir pylimo, iš viso 210 kv. m . Tuo metu didžioji aikštelės dalis jau buvo suardyta Nemuno vagos. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad piliakalnio pylimas tvirtintas septynis kartus, keletą kartų sudegęs, šalia medinių sutvirtinimų iš aikštelės pusės buvęs sutvirtintas akmenimis, plūktu moliu. Pylime ir šlaite susidarė iki 3,75 m storio kultūrinis sluoksnis. Jame rasta lipdytos brūkšniuotu ir lygiu paviršiumi bei žiestos keramikos, geležinio peiliuko dalis.

Užtvenkus Nemuną ir susidarius Kauno marioms, piliakalnis buvo dar intensyviau ardomas. Jo šlaite - skardyje matėsi atsidengę įvairūs supiltiniai sluoksniai, degėsiai bei akmenų grindinėlis. Todėl Kaišiadorių rajono kultūros valdybos švietimo skyriaus vyr. paminklotvarkininko O. Lukoševičiaus iniciatyva Lietuvos Nacionalinis muziejus ištyrė dalį piliakalnio liekanų. Buvo ištirtas 15 kv. m plotas ŠR pylimo dalies pakraštyje. Čia surasti iki 1,20 m storio supiltiniai sluoksniai, atidengta sudegusių įtvirtinimų dalis,